

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

Кафедра економіки та менеджменту

Гуль І.Г

ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

з навчальної дисципліни
«ЕКОНОМІЧНИЙ РИЗИК ТА МЕТОДИ ЙОГО ВИМІРЮВАННЯ»
Для студентів спеціальності 073 Менеджмент

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
на засіданні кафедри економіки
та менеджменту
«___» _____ 202__ р. протокол №___
Зав. каф. _____ Н.Ф. Павленчик

ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ з дисципліни «Економічний ризик та методи його вимірювання»

Самостійна робота – форма організації навчального процесу, яка передбачає виконання завдань здобувачем вищої освіти під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Самостійна робота студентів є основним засобом опанування навчального матеріалу, засвоєння теоретичних знань, набуття вмінь і практичних навичок у вільний від аудиторних занять час.

У процесі самостійної роботи студенти вивчають теоретичні положення дисципліни, розв'язують практичні завдання, здійснюють самоконтроль своїх знань і вмінь. Самостійна робота складається з підготовки до семінарських та індивідуальних занять, поточного та підсумкового контролю, написання наукових студентських робіт, рефератів, фіксованих доповідей, підготовки до ділових ігор та розгляду ситуаційних вправ.

Основні види самостійної роботи студента:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Опрацювання та вивчення рекомендованої додаткової літератури.
3. Вивчення основних термінів та понять за темами дисципліни.
4. Підготовка до семінарських занять, дискусій, роботи в малих групах.
5. Контрольна перевірка кожним студентом особистих знань за запитаннями для самоконтролю.
6. Вирішення і письмове оформлення самостійних завдань.
7. Підготовка до проміжного та підсумкового контролю.

Однією з форм самостійної роботи є написання рефератів. Написання рефератів практикується з метою набуття студентом необхідної професійної підготовки, розвитку навичок самостійного наукового пошуку в навчальному процесі, набуття навичок користування літературними джерелами при вивченні даного курсу.

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття управлінських рішень Конспекти самопідготовки. Реферат по темі семінарського заняття	6	12
2	Тема 2. Основні положення прийняття рішень в умовах ризику Конспекти самопідготовки. Реферат по темі семінарського заняття	6	10
3	Тема 3. Невизначеність та аналіз господарських рішень Конспекти самопідготовки. Реферат по темі семінарського заняття	6	10

4	Тема 4. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності Конспекти самопідготовки. Реферат по темі семінарського заняття	6	10
5	Тема 5. Теорія корисності та її застосування у процесах прийняття рішень Конспекти самопідготовки. Реферат по темі семінарського заняття	6	10
6	Тема 6. Теорія ігор Конспекти самопідготовки. Реферат по темі семінарського заняття	6	10
7	Тема 7. Якісне оцінювання підприємницьких ризиків Конспекти самопідготовки. Реферат по темі семінарського заняття	6	12
8	Тема 8. Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків Конспекти самопідготовки. Реферат по темі семінарського заняття	6	10
9	Тема 9. Основи ризик-менеджменту Конспекти самопідготовки. Реферат по темі семінарського заняття	6	12
10	Тема 10. Методи вимірювання економічних ризиків для зниження ступеня ризику Конспекти самопідготовки. Реферат по темі семінарського заняття	6	10
Разом		60	106

РЕКОМЕНДОВАНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Прийняття рішень у процесі невизначеності та ризику
2. Алгоритм оцінки і обґрунтування господарського ризику
3. Системні властивості рішень. Еластичність рішень. Маневреність рішень
4. Надійність та ризикованість планів розвитку та функціонування економічних об'єктів
5. Основні причини і функції ризику
6. Історія наукових досліджень у галузі економічного ризику
7. Розвиток венчурного підприємства, як самостійної галузі підприємницької діяльності
8. Ідентифікація ризику як перший етап його оцінки й обґрунтування. Класифікація ризиків
9. Поведінка суб'єктів ризику. Ставлення до ризику та ефективність ризику
10. Необхідність, загальні принципи, види аналізу і оцінки ризику
11. Організаційно-методологічні підходи до аналізу і оцінки ризику
12. Оцінка ступеня економічного ризику на основі розрахунку точки беззбитковості
13. Показники ризику, методи їх визначення
14. Система методів кількісної оцінки ризику

15. Статистичний метод, його сутність, інструментарій
16. Оцінка ризику ліквідності
17. Метод експертних оцінок, його різновиди
18. Метод аналізу доцільності витрат
19. Методи «дерево рішень», аналогій, аналітичний, оцінки платоспроможності і фінансової стійкості
20. Основні методи мінімізації ризику
21. Диверсифікація ризику, її види, сфери вживання
22. Страхування, його сутність, види
23. Хеджування як форма страхування валютних та цінових ризиків
24. Лімітування, його сутність, сфера застосування

Структура, зміст та обсяг реферату

Написання реферату сприяє поглибленому вивченню навчальної дисципліни, подальшій систематизації, розширенню і закріпленню отриманих знань. Виконання студентом реферату покликано:

- поглибити, систематизувати і закріпити теоретичні знання з дисципліни;
- відпрацювати навички самостійної роботи з елементами творчого пошуку, ініціативності;
- виробити вміння узагальнювати теоретичні матеріали, аналізувати практичну інформацію, працювати зі спеціальною літературою, довідковими виданнями тощо;
- розвинути навички формулювання власних висновків, чіткої аргументації, обґрунтування рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення існуючої практики бюджетного обліку.

Процес виконання реферату поділяється на декілька етапів, а саме:

- вибір теми;
- підготовка до написання реферату;
- складання плану;
- формування тексту реферату;
- оформлення роботи.

Реферат повинен бути логічно побудований і мати характер цілісного і завершеного самостійного дослідження.

Структура реферату включає: титульний аркуш, зміст, вступ, основну частину, висновки, список використаних джерел та додатки (за необхідністю).

Зміст оформлюється у вигляді переліку назв розділів реферату, для кожного з яких вказується відповідний номер початкової сторінки тексту.

Вступ. У вступі студент обґрунтовує актуальність вибраної теми, дає характеристику сучасного стану досліджуваної проблеми та характеристику стану об'єкта дослідження. Визначається мета реферату, завдання, які необхідно вирішити при написанні реферату, та предмет дослідження. У вступі також звертається увага на рівень розробленої теми у вітчизняній та закордонній літературі, доцільно виділити дискусійні питання та невирішені проблеми,

провести короткий огляд основних публікацій авторів з досліджуваної проблеми. Обсяг вступу – 1-2 сторінки.

Основна частина роботи поділяється на 3-4 параграфи. Основна частина присвячується теоретико-методологічним аспектам досліджуваної теми. Також обумовлюється наслідки дослідження. Рекомендований обсяг основної частини реферату – 10-12 сторінок.

Висновки – це коротке резюме з усього змісту реферату. Тут вміщуються висновки і рекомендації, що показують, якою мірою вирішено завдання і досягнуто мети дослідження, сформульованої у вступі. Результатами висновків є чіткі конкретні пропозиції з матеріалу дослідження та шляхи його вдосконалення. Обсяг заключної частини – 1-2 сторінки.

Список використаних джерел. Розміщується після висновків. Відомості про кожне джерело записують відповідно до правил бібліографічного опису друкованої праці. Перелік літературних джерел має складати не менше 10 найменувань. Список будується за алфавітом: розпочинати слід з літератури кириличного алфавіту, потім – латинський алфавіт, в кінці – інші шрифти.

Додатки (за необхідності) розміщуються в кінці тексту реферату після списку використаних літературних джерел. В додатки включають допоміжний матеріал у вигляді аналітичних таблиць, графіків, звітів, договорів, фотографій, карт та ін.

Вимоги до оформлення рефератів

Реферат повинен бути виконаний і оформлений з дотриманням усіх технічних вимог, які ставляться до науково-дослідних робіт.

Мова реферату – державна; стиль - науковий, чіткий без орфографічних і синтаксичних помилок; послідовність - логічна.

Реферат друкують на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) до тридцяти рядків на сторінці. Мінімальна висота шрифту 1,8 мм. Аркуші повинні бути пронумеровані.

Текст реферату слід набирати, дотримуючись таких розмірів полів: ліве – не менше ніж 30 мм, верхнє і нижнє – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм. Шрифт тексту Times New Roman 14, інтервал – 1,5. Абзацний відступ – 1,25 см. Текст має бути чорним, рівномірної щільності, контрастності й чіткості зображення. Вирівнювання тексту - по ширині.

Викладання тексту кожного параграфу, а також змісту, вступу, висновків, списку використаних джерел слід починати з нової сторінки.

Переноси слів у назвах не дозволяються. Якщо назва складається з двох речень, то їх розділяють крапкою. Крапка наприкінці назви не ставиться.

Скорочення слів у тексті, крім загальноприйнятих, не допускається.

Параграфи позначають порядковими номерами арабськими цифрами (1, 2, 3), підпараграфи позначають номером параграфу та підпараграфу через крапку (1.1, 1.2 або 2.1, 2.2 тощо).

Нумерація сторінок має бути наскрізною: номер сторінки проставляється арабськими цифрами зверху по центру, але на титульному аркуші (перша сторінка) номер проставляти не слід.

Окремі частини тексту, що мають самостійне значення (об’ємні розрахунки, методики, алгоритми), можуть бути вміщені в додатках.

Таблиці. Цифровий матеріал, який студент вважає за доречне вмістити у текст реферату, як правило, подається у табличній формі. Кожна таблиця повинна мати назву, що відображає її зміст. Нумерація таблиць здійснюється таким чином: справа над заголовком пишуть слово «Таблиця» та її порядковий номер (знак «№» перед цифрою не ставиться). Номер таблиці складається з номера параграфу та порядкового номера таблиці в даному параграфі. Наприклад: Таблиця 1.3 – третя таблиця першого параграфу.

Допускається й інший підхід до нумерації табличного матеріалу: всі таблиці, вміщені у рефераті, нумеруються наскрізно, підряд з першої до останньої. Наприклад: Таблиця 4 - четверта таблиця, вміщена у текст реферату.

При оформленні таблиць слід дотримуватись певних правил. Зокрема, графи таблиці нумерують тільки у тих випадках, коли у тексті є на них посилання або у випадку переносу таблиці та її продовженні на наступній сторінці (в цьому випадку у правому верхньому кутку сторінки пишуть «Продовження табл.» і ставлять той же порядковий номер; не повторюючи назви таблиці та граф, вказують номери граф і продовжують таблицю).

Якщо всі показники, вміщені у таблицю, мають одну й ту ж одиницю виміру, то її виносять у назву таблиці. Якщо використовуються показники з різними одиницями виміру, то у відповідних графах або рядках таблиці одиниці виміру наводять окремо.

Таблицю вміщують у текст після першого посилання на неї.

Розрахункові таблиці, що мають великий обсяг, не рекомендується вміщувати в текст основної частини, доцільніше винести їх у додатки, але з обов’язковими посиланнями на них у тексті.

Посилання в тексті мають бути на всі таблиці. Вміщувати у реферат таблиці, що не мають назв, нумерації, або на які відсутні посилання у тексті, не дозволяється.

Приклад побудови таблиці

	Назва таблиці					Таблиця (номер)
Головка						Заголовки граф
						Підзаголовки граф
Рядки						
	Боковик (заголовки рядків)	Графи (колонки)				

Ілюстративний матеріал у формі схем, діаграм, графіків тощо, вміщений у основну частину реферату, оформляється наступним чином: знизу під ілюстрацією з великої літери пишуть слово «Рис.», проставляють порядковий номер, ставлять крапку (знак «№» перед цифрою не ставиться). Наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого параграфу). Далі, продовжуючи той самий рядок, з великої літери вписують назву рисунку, яка повинна відображати його зміст.

Номер рисунка складається з номера параграфу та порядкового номера рисунка у даному параграфі. Допускається й інший підхід до нумерації ілюстративного матеріалу: усі рисунки, вміщені в рефераті, нумеруються наскрізно.

Формули в рефераті (якщо їх більше одної) нумерують у межах параграфу. Номер формули складається з номера параграфу і порядкового номера формули в параграфі, між якими ставлять крапку. Нумери формул пишуть біля правого берега аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього параграфу). Допускається й інший підхід до нумерації формул: всі формули, вміщені у рефераті, нумеруються наскрізно, підряд з першої до останньої.

Посилання. У тексті обов'язково мають бути зроблені посилання на джерела, з яких була запозичена будь-яка статистична інформація, рисунки, таблиці, а також цитати, що їх наведено у рефераті. Посилання на першоджерела здійснюють з використанням квадратних дужок. Нумерація посилань повинна відповідати номеру літературного джерела у списку використаних джерел. Наприклад [3, с. 5], де три – порядковий номер джерела в списку літератури, п'ять – сторінка з якої взято текст. У висновках реферату посилання не робляться.

Список використаних джерел. Бібліографічний опис списку використаних джерел оформляється студентом у відповідності до Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Додатки оформлюють як продовження реферату на наступних після списку використаних джерел сторінках, розмішуючи їх у порядку появи посилань у тексті реферату. Додаток повинен мати назву, надруковану зверху малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над назвою малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток ___». Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ, наприклад, додаток А, додаток Б і т.д.

Усі додатки, незалежно від їх характеру (звітні форми, аналітично-розрахункові таблиці, громіздкі ілюстративні схеми, комп'ютерні розрахунки тощо), повинні мати назву, у якій відображено зміст інформації, що її має той чи інший додаток.

Оформлений у відповідності до сформульованих вимог та повністю укомплектований реферат повинен бути переплетений (зброшурований).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Балджи М.Д. Економічний ризик та методи його вимірювання. Навчальний посібник / М.Д. Балджи. – Харків: Промарт, 2015. – 300 с.
2. Економічний ризик: методи оцінки та управління : навч. посібник / [Т.А. Васильєва, С.В. Леонов, Я.М. Кривич та ін.]; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.А. Васильєвої, канд. екон. наук Я.М. Кривич. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. – 208 с.
3. Кігель В.Р. Ризикологія: теоретичні основи та прикладні задачі, моделі і методи: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей / В.Р. Кігель. - К.: Міленіум, 2017. - 230 с
4. Мороз В.М. Ризик-менеджмент: навч. посібник / В.М. Мороз, С.А. Мороз. – Харків: НТУ «ХПІ», 2018. – 140 с.
5. Стешенко О.Д. Ризикологія: Навч. посібник / О.Д. Стешенко. – Харків: УкрДУЗТ, 2019. – 180 с.

Додаткова

1. Артими-Дрогомирецька З.Б. Економічний ризик: Навчальний посібник / З.Б. Артими-Дрогомирецька. - К.: Центр учбової літератури, 2013.- 316 с.
2. Гринчуцька В. Моделювання ризиків в економіці та бізнесі / В. Гринчуцька. – Тернопіль: ТНТУ імені І. Пулюя, 2014.- 88 с.
3. Гуменюк В.Я. Управління ризиками: навч. посіб. / В.Я. Гуменюк, Г.Ю. Міщук, О.О. Олійник. – Рівне : НУВГП, 2009. - 156 с.
4. Кузьмін О.Є. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: навчальний посібник / О.Є. Кузьмін, Г.Л. Вербицька, О.Г. Мельник. - Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. - 212 с.
5. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: навч. посібник / М.Д. Балджи, В.А. Карпов, А.І. Ковальов та ін. – Одеса : ОНЕУ, 2013. – 670 с.

Інформаційні ресурси інтернет

1. Державний комітет статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Європейський центральний банк. – Режим доступу: www.ecb.europa.eu.
3. Законодавство України. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
4. Міжнародний центр перспективних досліджень. – Режим доступу: www.icps.kiev.ua.
5. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: www.me.gov.ua.
6. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua.
7. Національний банк України. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
8. Світовий банк. – Режим доступу: www.worldbank.org.
9. Центр соціально-економічних досліджень. – Режим доступу: www.case-ukraine.com.ua.